

GELENEKSEL ROMANA KARŞI ROMAN: ANTİ ROMAN

Fuat BOYACIOĞLU*

ÖZET

Bu çalışmada anti romanın geleneksel romana karşı tepkisini göstermeye çalıştık. Anti roman Balzac romanıyla doruk noktaya ulaşan klasik romanın geleneksel biçimlerine karşı çıkmaktadır. Bilindiği gibi, klasik roman sağlam temellere dayanan bir geleneğe sahiptir. Geleneksel romancı, karakterleri, eylemleri ve duyguları derinlemesine analiz edilen bir sürü kahramanın etrafında döndüğünü ilginç ve sürükleyici bir hikaye sergiler. Bu romanesk öğelerinden dolayı anti roman geleneksel romanı sorunsal hale getirir. Bu konuda Madame de La Fayette'in *La Princesse de Cleves* ile başlayan Yeni Romancıların romanlarıyla devam eden romaneski eleştiren bir gelenek, söz konusudur.

Anti romancı geleneksel romanın sağlam yapısını bozmaya ve romancının hile ve aldatmalarını ortaya çıkarmaya ve geleneksel romanı kendine özgü teknikleriyle temelini sarsmaya çalışır. Anti roman, gerçeğin mimetik olarak yazıyla ifade edilmesini, hikayenin anlatımı ve tekniğini, romancının kurgusal olarak yarattığı roman karşısında okuyucunun pozisyonunu ve hikaye örgüsü içinde roman kahramanının durumunu sorunsal hale getirir.

Anahtar Kelimeler : Roman, anti-roman, romancı, hikaye.

ABSTRACT

In this study, we tried to point out the reaction of the anti-novel against the traditional novel. The anti -novel oppose to the traditional forms of the classic roman which have attained to its highest point with the Balzac's novels. As it is known, the classic roman has a tradition basing on strong basics. It exhibits a interesting and fascinating story around which turn a great deal of heroes whose characters, acts and feeling are deeply analysed This is because of these romanesque elements that the anti novel rises up against the traditional roman. In this point it is question of a line which begins with *La Princesse de Cleves* of Madame de La Fayette and continues until the works of the New Novelists.

The anti novelist attempts to destroy the solid edifice of the traditional roman , to expose the tricks and ruses of the novelist and do work of undermining the traditional roman by its own proceedings. The anti novel puts in problematic the mimetic representation of the reality, the narration of story the narrative point of view , the position of the reader before the novel fictively created by the novelist and the situation of the character in the framework of the history

Keywords: Novel, anti novel, novelist, story.

Yüzyılımızın ikinci yarısında roman türünde derin anlayış ve anlatım tekniği değişiklikleri meydana gelmiştir. Bu değişiklik, geleneksel kuram ve kurallara bir başkaldırı ve karşı geliş biçiminde kendini gösteriyordu. Bu geleneğe karşı çıkan yazarlar, okuyucu kitlesinin zihnini kurcalayarak, alıştığı hazırlop basma kalıplaşmış romanın geleneksel alışkanlıklarını ve sunularını sorgulamak amacıyla yeni anlatım biçimleri aramaya ve bulmaya çalışırlar. 1948 yılından sonra etrafında bir sürü kahramanın fıır döndüğü coşkulu, nefes kesen ve sürükleyici bir hikaye anlatımı yerine, romanın kendi dünyasında bizzat kendi öğelerini sorunsal hale getirerek tepki ve meydan okumayla yeni ifade biçimleri

* Dr., Selçuk Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi

sunan, 1900 ila 1948 tarihleri arasındaki toplumsal bunalım ve ahlaki kayıdan uzak bir edebi estetik anlayış, kendi damgasını vurdu.¹

Birinci Dünya Savaşından sonra roman, bilinçaltının araştırmasına yönelir. Savaşın yorgun ve bitkin düşmüş olan insanlar bir tedirginlik içindedirler. Çağdaş romancılar romanlarında bu tedirginliği ele almaya ve buna çözüm getirmeye çalışırlar. Bu ortamda kafa dinlemeyi salık veren ve macera konularını sergileyen romanların yanı sıra, tedirginliği ele alan romanları da görüyoruz. Yirminci yüzyılda roman, toplumun problemleriyle ve bu toplumun içindeki tedirgin bireyle ilgilenir. Edebî eğilimler, herhangi bir edebi okul oluşturmazlar, çünkü tedirginlik, toplumdaki bireyler kadar romancılar arasındaki düzeni ve birliği bozmuştur. Her romancının kendine özgü tekniği ve kendine özgü çözümleri vardır. Bunun yanı sıra roman türü de derin değişimlere uğrar. Yeni kuşak, yeni alanlar arama peşindedir. Toplum katmanları sorunları ile bunalım, tedirginlik, endişe içindeyken kendisinin varlık sebebi olan roman da kriz halindedir. Romanın geçirdiği krizi ele alma yararlı olacaktır.

Romanın krizi zamanımızın edebi sorunlarından biridir. Zaman zaman konferanslarda bildiri sunanların ve gazetecilerin “el ovuşturarak” bu duruma üzüldükleri görülür.² Jules Huret’in 1891 yılında yaptığı meşhur ankete göre, bizzat romancılar, on yıldan on yıla, hatta yıldan yıla roman türünün sağlığı, hastalıkları, çöküşü, geleceği veya yakın sonu hakkında düşüncelerini söylemeye davet edilir. Birkaç yazarda samimi bir duygu olabilen ve araştırmaları izlemeye bir teşvik oluşturabilen bir kaygı, ortaya çıkmış ve belirgin bir şekilde kendini göstermiştir. Öyle ki XIX. yüzyılın sonundan günümüze kadar zaman zaman okuyucu kitlesinin dikkatini romanın krizine çeken bir tür edebiyat, basında ve dergilerde ortaya çıktı ve gelişti. Burada bunun kaynakçasını vermek gereksizdir; birkaç başlığı hatırlatarak romanın acı çektiği kronik hastalığı gösteren semptomların birkaçının altını çizmek bizim için yeterli olacaktır. 1891 yılında yazarlardan çoğu, natüralizmin ölümüne karar veriyorlardı ve romanın silinip ortadan yok olduğuna inanıyordu. Sembolizmin kendi damgasını vurduğu insanlar, roman türüne karşı duydukları hoşnutsuzluğu ve hor görüyü gizlemiyorlardı. Örneğin André Gide 1865 ‘de kaleme aldığı *Paludes (Bataklıklar)* adlı anti-romanında şunları yazıyordu: “Estetik prensiplerim bir roman yazmayı reddeder.”³ Gide’in romana karşı olması, natüralist romanların bayağılığından ve yavanlığından ileri geliyordu. 1905 yılında Le Cordonnet’in ve Vellay’ın araştırması, “roman türünün çöküşü” ve “gelecekteki değişimleri” hakkında deliller toplama olanağı veriyordu. Aynı zamanda *Les Marges*’ında Montfort romanın roman değerinden yoksun bir sürü unsurla istila edilmesine karşı savaş açıyordu. Romana karşı savaşı takip eden yıllarda semptomlar artmıştır. Romanın Krizi (La Crise du Roman) L.-A. Daudet’nin 28 temmuz 1910 tarihli *L’Action*’a verdiği bir makalenin başlığı idi. Bir yıl sonra André Billy

¹ Bkz. R.M. Alberes, *Bilan littéraire du XXème Siècle*, Paris, A.-G. Nizet Yayınevi, 1971, s.116.

² Pieer Curnier, *Le Roman Français à la fin du XIXe siècle et les influences étrangères. Information littéraire*, n° 1, janvier-fevrier 1949, p.17.

³ André Gide, *Paludes*, Paris, Gallimard Yayınevi, 1926, s.

Geleneksel Romana Karşı Roman: Anti Roman

Romanın bugünkü Gelişimi (Evolution actuelle du Roman) hakkındaki araştırmasını yayınlıyordu. François de Nion'un yirmi yıl önce yaptığı gibi Jean Muller, Romanın Geleceği konusunu ele alıyordu; 1912 yılında Roman türüyle ilgili bir kitap yazdı. Muller ve Picard'ın anketi, Agathon'un ki, dahası Thibaudet'in ilk düşünceleri, Copeau'nun ilk bildirileri, Rivere'in makaleleri, Gide'in bildireleri, değerlerin yeni bir tasnifinin ilk izleridir. Thibaudet, kendine göre Fransız romanındaki krizin nedenlerini bir makalede sergilemiştir. 1922 yılında *Revue de Littérature comparée* dergisi, tezahürleri Avrupa ve Amerika'ya yayılan Romanın Krizinden söz etmiştir. Aynı yıl Estaunié, Dijon Akademisinde Fransız romanının krizini araştırır. O zamandan beri roman sorununun kaynakçası ölçsüz bir şekilde artmıştır. Özellikle 1925 ve 1928 yıllarında krizin ateşi en yüksek dereceye ulaşmıştır.

Böylece 1950'li yıllardan itibaren alışılmamış yeni roman teknikleri ve bakış açılarını kullanan derinlemesine araştırmacı bir anti roman türüne tanık oluyoruz. Savaştan önce Bernanos'un ve Malraux'nun yapıtlarında hem sağduyuyu şaşırtmayan açık bir realizmin hem de romana belli bir derinlik veren metafizik ve ahlaki bir kaygının sorunsallığı gözlemleniyordu. Bu derinlik ihtiyacı, günümüzde "Yeni Roman" denilen teknik inceleme ve araştırmalar ürünü olan güç anlaşılır karmaşık romanlarda kendini göstermektedir.

Anti romanı tanımak ve bilmek için önce geleneksel romana göz atmak yerinde olacaktır. Geleneksel roman, hareketleri , karakterleri ve duyguları derinlemesine analiz edilen çok sayıda roman kahramanının etrafında döndüğü heyecan verici, sürükleyici ve ilgi uyandırıcı bir olayı sergiler. Yapılan roman tanımlarına bakılacak olursa romanesk öğelere dayanan klasik roman anlayışı ile karşılaşılır. "Genel anlamda roman, gerçeğe benzer biçimde tasvir edilmiş kadın kahramanlar ve çok mükemmel erkek kahramanların birbiriyle karşılaşmalarının gerçeğe benzerlik dışı karmaşık bir hikayesidir"⁴. Sözlüklerin roman tanımları aynı geleneksel yaklaşımı sergiler. J. P. Sartre tarafından iyi bir anti-roman örneği olarak kabul edilen *Kalpağanlar* romanının yazarı Andre Gide, geleneksel roman anlayışına karşı çıkar ve aynı romanın içinde şöyle der: " roman, kaderin iyi ya da kötü talihin terslikleriyle , sosyal ilişkilerle, tutkuların ve karakterlerin çatışmasıyla meşgul olmuştur, fakat bizzat varlığın özünü hiç uğraşmamıştır"⁵.

Yüzyıllarca geleneksel roman, okuyucularında genel ve kesin bir anlayış oluşturduğundan dolayı kendine özgü bir okuyucu kitlesine sahip oldu. Bu okuyucu kitlesinin sadece zevklerini yansıtmakla kalmayıp aynı zamanda onları da oluşturdu. " Bu açıdan sinemayla aynı işlevi oynadı ve oynamaya devam ediyor"⁶. Geleneksel romanın okuyucularından bazıları, romancının hayal dünyasında yarattığı kahramanlarla özdeşleştiğine inanmaktadır. Böylece "okuyucu ile romancı romanın kurgusal hayal dünyasında karşılıklı olarak birbirini avutacaktır"⁷. Geleneksel romancı, okuyucusunun sanki gerçekmiş gibi

⁴ R. Bourneuf et R. Ouellet, L'Univers du Roman, Paris, PUF Yayınları, 1972, s.7.

⁵ Andre Gide, *Les Faux-Monnayeurs (Kalpağanlar)* Paris, Gallimard Yayınları, 1925, s.156.

⁶ R. Bourneuf et R. Ouellet , *A.g.y.*, s.12.

⁷ *A.g.y.*, s. 39.

kabul ettiği değişmez, evrensel, kalıcı tipler yarattı. Örneğin Flaubert'in kadın kahramanı romantik romanlar okuyan bir Emma Bovary'si ve Cervantes'in şövalye romanları okuyan erkek kahramanı Don Quichotte, bu tür roman okuyucusuna iyi bir örnek değil midir? Goethe'nin 1774 yılında yayınlanmış olan *Genç Werther'in Çektiği İzdirablar* adlı romanından etkilenen eden bir sürü okuyucu roman kahramanı Werther gibi şakağına tabanca sıkarak intihar etmiştir. Chateaubriand'ın Rene'si alın yazısının kaçınılmaz bir tutkusuna yıkılmış tükenmiş ruha ve ilginç kişiliğe sahip bir delikanlı tipini ta Rusya'ya kadar yayılmasına katkıda bulunmuştur.⁸

Geleneksel romancı ile okuyucusu arasında örtük ve gizli bir anlaşma kendiliğinden yapılmıştır: romancı anlattığına inanıyor gibi görünecek, okuyucusu da kendisine sunulan her şeyin uydurma bir kurgu olduğunu unutacaktır.⁹ Bazı roman kahramanları, okuyucu kitlesi tarafından o kadar çok benimsenmiş ve zihinlerinde öylesine yerleşik hale gelmişler ki zengin bir roman kahramanı mitolojisi oluşmuştur. Bazı roman kahramanları, sanki toplumsal ve evrensel tiplermiş gibi sözlüklere isimlerini vermişlerdir. "Moliere'in komedilerinin Tartuffe, Harpagon ve Don Juan tiplerini yaratıp empoze ettikleri gibi, roman da ihtiraslı Rastignac, şeytani tip Vautrin, kambur Quosimodo anlaşılmaz Fantomas, iyi niyetli komiser Maigret, maymun adam Tarzan, detektif James Bond ve Racombole'un içinde yer aldığı zengin bir mitoloji yarattı"¹⁰. Bütün bu roman kahramanları, geri kalmış az kültürlü çevrelerde çok derin bir şekilde kökleşmişlerdir. Örneğin "don juan"sözcüğü baştan çıkarıcı; donkişot hayalperest cömert insan; harpogan cimri ; tartüf, ikiyüzlü insan karakterini ifade etmektedir¹¹.

Balzac romanı ile geleneksel roman, en doruk noktasına ulaşmıştır. Balzac'tan sonra "bütün romanlar az yada çok Balzac tarzı roman olmuştur"¹². Balzac'ın kahramanının işlevi, sosyal bir gerçeği yansıtmak ve temsil etmek olmuştur. Balzac, kendileriyle tutarlı konuya özgü değişmez kahraman tipleri yaratmıştır¹³. Böylece Balzac romanı, romanın bir mihenk taşı olmuştur. Robbe-Grillet, bu tür roman anlayışına şiddetle karşı çıkmaktadır. Ona göre "bugün geçerli olan roman anlayışı Balzac'ın belirlediği ve ortaya koyduğu anlayış olmuştur"¹⁴. Balzac'ı örnek alıp izinden gidenleri toptan eleştiriyordu. Andre Gide de Balzac romanını romanın örnek alınacak modeli olarak kabul eden anlayışa karşı çıkmıştır. Bun *Kalpaçanlar(Faux-Monnayeurs)* adlı romanında şöyle dile getirmiştir: "Balzac bizzat kendi eserini yazmıştır; fakat hiçbir zaman roman

⁸ *A.g.y.*, s. 13.

⁹ Bkz. A.Robbe-Grillet, *Pour Un Nouveau Roman*, Paris, Minuit Yayınları, 1963, ss.29-30.

¹⁰ R.Bourneuf et R. Ouellet, *A.g.y.*, s.13.

¹¹ Bkz.Paul Robert, *Le Petit Robert*, Paris, Nouveau Littré Yayınevi, 1967, ss.506-508,827-1751.

¹² Muharrem Şen, *La Jalousie de Robbe-Grillet et la Nouvelle Technique Romanesque*, Konya, Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1989, s.12.

¹³ Bkz. Andre Gide, *Dostoïevsky*, Paris, Plon Yayınevi, 1923, s.169.

¹⁴ A.Robbe-Grillet, *A.g.y.*, s.143.

Geleneksel Romana Karşı Roman: Anti Roman

yazmanın kurallarını ortaya koymamıştır; Stendhal üzerine makalesi bunu kanıtlamaktadır”¹⁵.

Geleneksel romancı iyi bir taklitçidir. Geleneksel klasik romanlar arasında yapısal ve içerik bakımından benzerlik gözlenir. “Bu romanlardan birkaçı okunduğu zaman göze çarpan aralarındaki benzerliktir; sanki hepsi aynı kalıptan çıkmış izlenimi vermektedir; aynı durumları , aynı basma kalıplaşmış kahramanları, aynı saymaca bölümleri sunmaktadırlar. Eğer XIX. yüzyılın başında ne bir teori, ne bir estetik , ne bir roman sanatı yoksa peşin kabul edilmiş roman konvansiyonlarının aşırı bolluğundan ileri gelmektedir”¹⁶. Bir romandan diğerine aynı roman aynı basmakalıp kuralları bulma tiksintisi, geleneksel romandan hoşnutsuzluğa götürmüştür. Michel Raimond, *Crise du Roman (Romanın Krizi)* adlı hacimli yapıtında roman ve onu oluşturan öğelerin natüralizm ekolünden sonra nasıl sorunsal hale getirildiğini göstermiştir.

Geleneksel romanın romanesk biçimlerine karşı olmadan dolayı, romanesk karşıtı romanlar yani anti-romanlar yazılmaya başlandı. Jean Paul Sartre anti-romanlardan şöyle bahsetmektedir: “çağımızdaki edebiyatın en belirgin özelliklerinden biri, anti-roman adı verebileceğimiz tamamen olumsuz, canlı ve aktif yapıtların şurda burda ortaya çıkmasıdır(...)Bu anti-romanlar, bilinen klasik romanların yapısal görünümünü ve çerçevesini korurlar; bunlar, bize kurgusal roman kahramanları sunan ve onların hikayelerini anlatan hayal ürünü yapıtlardır. Fakat onlar bunu yaparken amaçları, daha çok hayal kırıklığına uğratmaktır: bizzat romana yine romanla itiraz etmek karşı çıkmak ve çürütmek, onu gözlerimizin önünde belirlenen zaman içinde tanımlamak, yazılmayan veya yazılamayan bir romanın romanını yazmak söz konusudur(...)”¹⁷. Michel Raimond’a göre “anti-roman, bilinen klasik romanın döküntüleri ve yıkıkları üzerine kurulmuştur”¹⁸.

Romanı, romana ait olmayan unsurlardan arındırmak ve onları sorunsal hale getirmek isteyen bazı romancılarda romanesk karşıtlığı gözlenir. J.-S. Quesne’ye göre “ iyi bir roman romanesk bir şeye sahip olmamalıdır”¹⁹. Jean Paulhan *Les Fleurs de Tarbe (Tarbe Çiçekleri)* adlı yapıtında “ İnsanın, bir romanın romanesk unsurlar içermesi gerektiğini iddia etmesi, tehlikeli bir deli görüntüsü vermesi anlamına geldiğini”²⁰ belirtmektedir. Charles Morgan da gerçek roman, hayali kurgu yaratmayı amaç edinmemesi gerektiğinin altının çizmektedir²¹. Bütün bu görüşler, romaneskin gerçek bir romanda olmaması gerektiğini sergilemektedir.

Anti-romanın geçmişteki kökü, Don Kişot’a varmaktadır. “Moderniteyi başlatan düşünürün Descartes, yazarın ise Cervantes olduğuna ilişkin genel bir kanı vardır. Buna şimdi Cervantes’in *Don Kişot*’unun bir ilk roman olarak yalnız

¹⁵ Andre Gide, *Les Faux-Monnayeurs*, Paris, Gallimard Yayınları, 1925, s.231.

¹⁶ Michel Raimond, *Le Roman depuis La Révolution*, Paris, Armand Colin Yayınevi, 1968, s.10.

¹⁷ Jean Paul Sartre , *Situations IV*, Paris, Gallimard Yayınları, 1964, s.9.

¹⁸ Michel Raimond, *Le Roman contemporain, Signe des Temps*, Paris, Sedes Yayınları, 1976, s.111.

¹⁹ Alıntı yapan Michel Raimond , *Le Roman depuis La Révolution*, s. 13.

²⁰ Alıntı yapan Claude-Edmonde Magny, *Histoire du Roman Français depuis 1918*, Seuil Yayınları, 1950, s.243.

²¹ Alıntı yapan Michel Raimond , *La crise du Roman moderne*, Paris, José Corti Yayınevi, 1985, s. 19.

moderniteyi değil, bir meta roman olarak postmoderniteyi de haber verdiği yargısı eklenmiştir.. Buna şimdi Cervantes'in *Don Kişot*'unun bir ilk roman olarak yalnız moderniteyi değil, bir meta roman olarak postmoderniteyi de haber verdiği yargısı eklenmiştir"²². İspanyol romancı, anti-romanların atası olarak kabul edilen *Don Kişot*'unda "şövalye hayalperestliğini ironik biçimde yermiştir."²³ Bu anti-roman, sevdiği kızın küçücük bir tebessümü layık olmak için kılıçtan yapılmış köprüleri geçen, büyücülerin büyülerine ve ya ejderhaların ateşine meydan okuyan şövalyelerin hikayelerini"²⁴ anlatan romanlarla alay eder.

Bir başka önemli anti roman, Cervantes'den etkilenen Flaubert'in *Madame Bovary*'sidir. "Madam Bovary ve Don Kişot arasında büyük bir benzerlik vardır. Bu benzerlik, tesadüfi değildir, zira Flaubert Don Kişot'a olan hayranlığını gizleyememektedir"²⁵. Pierre-Louis Rey'e göre "kendisine şatolarda vals yaptırtaçak ve mehtap da şiirler okuyacak bir erkekle evlenmeyi düşleyen kadın kahraman Emma Bovary, kendi tarzında Don Kişot'un hayalini tekrarlar"²⁶. Flaubert, romanında , Emma Bovary'nin gençliğinde okuduğu romanesk öğeler içeren romanları ironik biçimde tasvir ediyordu²⁷.Şövalye romanlarının Donkişot'un ölümüne sebep olduğu gibi romantik romanların romanesk afyonu Emma Bovary'yi uyuşturur ve onu ölüme götürür. Fakat romaneskin kurbanı bu iki kahraman, romaneskin saçmalığını ve boş oluşunu anlayarak ölürlür. Geleneksel romanın romaneskini reddedip ironik biçimde eleştiren *Madame Bovary* ve *Don Kişot* modern romanın öncüleridir. Pierre-Louis Rey'e göre Cervantes'in *Don Kişot*'u, modern romanın tarihini ilk başlatan romandır²⁸.

Anti romanda olay, geleneksel romandaki sağlam yerini kaybeder ve ikinci plana atılır. Olayın ikinci plana atılma konusunda Madame de La Fayette'in *La Princesse de Cleves* ile başlayan ve Yeni Romancıların romanlarında devam eden bir anti romanesk gelenek söz konusudur. *La Princesse de Cleves* de Madame de La Fayette tutkuların gelişimini ve kalbi hayatı tasvir eder. Bu romanın takdire değer yönü hem kısa hem de sade bir şekilde yazılmış olması, evlilik hayatını tasvir etmesi ahlaki güzellikle ruhsal inceliği birleştirmesidir. Bu romanda olayın zayıfladığı görülür. Konusu sadedir. " Racine'in tiyatrosundaki gibi esas olaylar kalplerde cereyan ederler"²⁹ Bu romanın dekoru derinlemesine tasvir edilmemiştir ve sade bir görünüm verilmiştir. Romancı, roman kahramanlarının hararetlerini, duygularını ve karakterlerini derinlemesine tasvirini yapmamıştır."O, bu romanında olayı ikinci plana koyar"³⁰ ve geriye dönüşler

²² Jale Parla, *Don Kişot'tan Bugüne Roman*, İletişim Yayınları, 2000, ss.18-19.

²³ Bkz.R.M. Alberes , *Histoire du Roman moderne*, Paris, Albin Michel Yayınları, 1962, s.19.

²⁴ R. Bourneuf et R. Ouellet, *L'Univers du Roman*, Paris, PUF Yayınları, 1972, s.6.

²⁵ Muharrem Şen, "Romanesk'e karşı bir roman:Madame Bovary in S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, sayı:4, Konya, 1987, s.16.

²⁶ Pierre –Louis Rey, *Le Roman*, Paris, Hachette Yayınları, 1992, s.3.

²⁷ Bkz. Gustave Flaubert, *Madame Bovary*, Paris Livre de Poche, 1951, ss.54-55.

²⁸ Pierre –Louis Rey, *A.g.y.* s.4.

²⁹ Daniel Mornet, *Fransız Edebiyatı Tarihi*, Türkçe'ye çeviren: Nevin Yürür, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1964, s. 95.

³⁰ Muharrem Şen, *A.g.y.* s.122.

Geleneksel Romana Karşı Roman: Anti Roman

yaparak araya sıkıştırılmış anlatımlar sergiler. Böylece bu roman, bütün bu özellikleriyle, anti romanın ilk örneklerinden biridir.

Romaneski eleştiren romanlar kuşağında Marcel Proust'un *A la Recherche du Temps Perdu* (Kaybolan Zamanın Peşinde)'ü de yer almaktadır. Roman tarihinde önemli bir yere sahip olan bu yapıtında Proust, romaneski eleştirmektedir. Eğer hikaye örgüsü, bir romandaki olayların zincirleme biçimde sıralanması ise, Proust'un romanı klasik anlamda hikaye örgüsüne sahip değildir(...) *A la Recherche du Temps Perdu* de ne abartılmış kahramanlar, ne kahramanlaştırılmış kişiler, ne meraklı bir şekilde takip edilen dokunaklı ya da bağlayıcı bir hikaye vardır(...) Bu yapıt ile roman türü derinlemesine bir değişikliğe uğruyor" yön ve doğası değişiyor"³¹ Proust, romanını iç dünyanın ritmine göre geliştirir, bize bilinçaltının iç dünyamızın en büyük gerçeği olduğunu gösterir. Yazar bilinçaltında kalmış olayları hatırlayarak geçmiş saatleri tekrar yaşama zevkini tatmaya ve tattırmaya çalışır. Böylece Proust'un yapıtı hem bir romanın eleştirisi hem de yeni bir roman biçiminin keşfi ve uygulamasıdır³².

Andre Gide'in *Les Faux-Monnayeurs* (Kalpazanlar) romanında olayın zayıfladığı klasik anlamdaki kahramanların yok olduğu görülür. Romanın kurgusal dünyasında romanesk karşıtı kahramanlar mikro hikayelerde romanesk unsurların tartışmasını yaparlar. Romanın işleyişini yapan kahramanlar bizzat romanın konusunu tartışırlar.

Gide, adeta kendisiyle özdeşleşen bir anlatım tekniği olan "mise en abyme (erken anlatı)" tekniğini kullanır. Edebiyatta "mise en abyme" tekniği, bir edebi yapıtın içine aynı yapıtı temsil eden bir yada birden çok mikro hikaye konulması anlamına gelir. Gide bu teknikle romanda yenilik yapmıştır. Bu teknik geleneksel romana bir karşı çıkış bir itirazdır. Jean Ricardou'ya göre "yazılan ya da yazılamayan romanın romanı, ayna görevi yapan "mise en abyme" yöntemiyle gerçekleşir. Geleneksel romanın sağlam yapısında bir gedik açan bu teknik romancıya yeni gerçekleri dile getirecek sınırsız kaynaklar sunar³³. Bu tekniği, Gide gibi geleneksel romanın biçimlerine karşı çıkan Alain Robbe-Grillet, Nathalie Sarraute, Robert Pignet, Claude Simon gibi Yeni Romancıları da etkilemiştir. Onlar roman hakkında düşüncelerini geleneksel romana karşıtlıklarını romanları içinde dile getirmişlerdir.

Yeni Romancıların romanlarıyla roman türü biçim ve içerik değiştirir. 1955 yılından itibaren dil sorunları ağırlık kazanmaya başlar. Dil artık bir araç, bir anlatım aracı olmaktan çıkar, sabırla özenle işlenen başlı başına bir konu olur.³⁴ Dilin önemini vurgulayan Roland Barthes'a göre : "Edebiyat dilden, yani istenen düşünülen şeyi anlatan işaretler sisteminden başka bir şey değildir. Edebiyat varlığı ilettiği şeyde değil, bu sistemin içindedir"³⁵. Böylece yazı problemleri,

³¹ R. Bourneuf et R. Ouellet, *A.g.y.*, s.80.

³² Muharrem Şen, *A.g.y.* s.16.

³³ Bkz.R. Bourneuf et R. Ouellet, *A.g.y.*, s.75.

³⁴ Cemil Göker, *Fransa'da Edebiyat Akımları*, Ankara, DTCF Yayınları, 1982, s.120.

³⁵ Roland Barthes, *Essais critiques*, Seuil Yayınları, 1964, s.257.

romanın bizzat konusu olur. Jean Ricardou'nun dediği gibi, "roman artık bir maceranın yazılması değil, bir yazının macerasıdır"³⁶.

1950 yılları civarında dayanılması zor şartlar altında yaşamaktan bıkmış yorulmuş olan insanlarda endişe, bunalım ve gelecek kaygısına neden olan iki dünya savaşından sonra diğer bilim dallarında olduğu gibi edebiyat alanında da yeni bir dönem başlar. Bu atmosfer içinde "haleflerinden daha sistematik olarak sadece temaları değil aynı zamanda klasik denilen türleri ve ifade araçlarını reddeden genç yazarlar, anti-tiyatro ve Claude Mauriac'ın çağdaş edebiyatsızlık (l'a-littérature contemporaine) dediği şiirde devrimsel araştırmalarla benzerlik gösteren ve anti- roman da denilen "Yeni Roman" adında bir roman yazmaya girişirler"³⁷.

Yeni Romancılar, klasik romanı oluşturan öğeleri sorunsal hale getirmeye çalışırlar. Robbe-Grillet, "roman kahramanı, hikaye, angajman, biçim ve içerik gibi gününü doldurmuş birkaç kavramın"³⁸ geçersizliğini ilan eder ve şöyle der: "Gerçek romancı denildiği zaman kahramanlar yaratan biri akla gelir. Bu alışılmış görüşü doğrulamak için Balzac bize *Goriot Baba*'yı *Dostoiévsky Karamazov Kardeşleri* bıraktı denilir"³⁹. Balzac'ın romanın mihenk taşı olduğu iddiasını reddeder. Bir sosyal sınıfın, bir mesleğin, kuvvetli bir tutkunun ifade edildiği ve hikayenin bütün unsurlarının kimliğini sergilemek için seferber olduğu karakterler kavramını reddettikten sonra Robbe-Grillet şu soruyu sorar: "*Bulanti*'daki ya da *Yabancı*'daki anlatıcının adını kaç okur hatırlar? Bu kitaplarda insan tipleri var mı? Bu kitapları birer karakter incelemesi gibi görmek, saçmalamak olmaz mı? Céline'nin *Gecenin Sonuna Yolculuk*'u herhangi bir kişiyi tasvir ediyor mu? Bu üç yapıtın de birinci şahsın(ben'in) ağzıyla yazılmış olması bir rastlantı mıdır? Beckett, aynı hikayenin akışı içinde kahramanının adını da kılığını da değiştirir(...). Gerçekte kişileri yaratanlar- geleneksel anlamda artık kendilerinin de inanmadığı kuklaları önümüze sürmekten başka bir şey beceremiyorlar. Kişilerin romanı iyiden iyiye geçmişe bağlanıyor, geride kalmış bir çağı belirtiyor; bireyi dorukta gösteren bir çağı..."⁴⁰ Robbe-Grillet gibi romanı romana ait olmayan unsurlardan arındırma kaygısına sahip olan bütün yenilikçi romancılar farklı görüşte olsalar bile, geçmişin geleneksel biçimlerine reddetme de aynı nokta da buluşurlar.

Sonuç olarak, anti roman, geleneksel romanı oluşturan olay, olayın anlatım tekniği, kahramanları romanın kurgusal dünyasında sorunsal hale getirmiştir. Gerçeğin romanın kurgusal aleminde yazı ile ifade edilmesinin yetersizliğini dile getirmiştir. Roman artık bir maceranın yazılması değil bir yazının yazılma macerası olmuştur. Fakat bu roman, yazılamayan bir romanın romanı olmuştur. Anti roman, roman yazmanın olanaksızlığının romanı olmuştur. Bir başarısızlık romanıdır. Geleneksel romanın biçimlerini reddedip eleştirirken aynı zamanda yeni bir roman anlayışı sergilenmiştir. Romancının imgeleminde oluşturduğu

³⁶ Jean Ricardou, *Les Problemes du Nouveau Roman*, Paris, Seuil Yayıncıları, 1967, s.111.

³⁷ Edmond Richer, *Histoire de la Littérature*, Hachette Yayınevi, Paris, 1978, s. 239.

³⁸ Alain Robbe-Grillet, *Pour un Nouveau Roman*, s.31.

³⁹ A.g.y., s. 31.

⁴⁰ A. Robbe-Grillet, *Yeni Roman*, çeviren: Asım Bezirci, Yazko, İstanbul,1981, s.54.

Geleneksel Romana Karşı Roman: Anti Roman

romaneskin ve kurgunun illüzyonunu reddederek romanın ana konusu olarak bizzat romanın sorunlarını merkeze koymuştur.

KAYNAKÇA

- ALBERES R.M. , *Histoire du Roman moderne*, Paris, Albin Michel Yayınları, 1962..
- ALBERES R.M., *Bilan littéraire du XX^{ieme} Siecle* , Paris, A.-G. Nizet Yayınevi , 1971,
- BOURNEUF Roland et OULLET Real., *L'Univers du Roman*, Paris, PUF Yayınları, 1972.
- BARTHES Roland, *Essais critiques*, Seuil Yayınları, 1964.
- CURNIER Pierre, *Le Roman Français al fn du XIXe siecle et les influences etrageres. Information littéraire*, n° 1, janvier-fevrier 1949.
- FLAUBERT Gustave, *Madame Bovary*, Paris Livre de Poche, 1951.
- GIDE Andre, *Paludes*, Paris, Gallimard Yayınevi, 1926.
- GIDE Andre, *Les Faux-Monnayeurs (Kalpazanlar)* Paris, Gallimard Yayınları, 1925.
- GİDE Andre, *Dostoievsky*, Paris, Plon Yayınevi, 1923.
- GÖKER Cemil, *Fransa'da Edebiyat Akımları*, Ankara, DTCF Yayınları, 1982.
- MAGNY, Claude-Edmonde *Histoire du Roman Français depuis 1918*, Seuil Yayınları, 1950.
- PARLA Jale, *Don Kişot'tan Bugüne Roman*, İletişim Yayınları, 2000.
- RAIMOND Michel, *Le Roman contemporain, Signe des Temps*, Paris, Sedes Yayınları, 1976.
- RAIMOND Michel , *La crise du Roman moderne*, Paris, José Corti Yayınevi, 1985.
- RAIMOND Michel *Le Roman depuis La Révolution*, Paris, Armand Colin Yayınevi, 1968.
- REY Pierre –Louis, *Le Roman*, Paris, Hachette Yayınları, 1992.
- RICARDOU Jean, *Les Problemes du Nouveau Roman*, Paris, Seuil Yayınları, 1967.
- RICHER Edmond, *Histoire de la Littérature*, Hachette Yayınevi, Paris, 1978.
- ROBBE-GRILLET Alain, *Yeni Roman*, çeviren: Asım Bezirci, Yazko, İstanbul, 1981
- ROBBE-GRILLET, Alain. *Pour Un Nouveau Roman*, Paris, Minuit Yayınları, 1963.
- ROBERT, Paul *Le Petit Robert*, Paris, Nouveau Littre Yayınevi, 1967.
- SARTRE Jean Paul , *Situations IV*, Paris, Gallimard Yayınları, 1964.
- ŞEN Muharrem *La Jalousie de Robbe-Grillet et la Nouvelle Technique Romanesque*, Konya, Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1989.
- ŞEN Muharrem, "Romanesk'e karşı bir roman: Madame Bovary in S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, sayı:4, Konya, 1987.